

PALM KNIHY
knihy ve vaší dlaní

Hrdelní pře, anebo, Přísluví

Vladislav
Vančura

OBSAH

Kapitola první o nezkušeném pískleti	6
Kapitola druhá obsahující vypravování hrozného Jiřího Půlpytla	15
Kapitola třetí v níž se mluví o Půlpytlově návštěvě u paní Lucie	22
Kapitola čtvrtá jež obsahuje zápis o lesním jednání	28
Kapitola pátá v níž se mluví o příhodě učitele Vyplampána	35
Kapitola šestá jedná se o Vavřincovi	40
Kapitola sedmá ve které je zmínka o důležitém přátelství	46
Kapitola osmá je plná nesmyslů	52
Kapitola devátá líčí cestu do Skaličky	55
Kapitola desátá	75
Kapitola jedenáctá směřující ke konci	81

Kapitola první o nezkušeném pískleti

Víte velmi dobře, že se blíží jaro. Mistrovský plášť leží přehozen na bidélku, s nímž jsme včera honili krmníka, zatím co řezník nemohl pro smích zvednouti palici. Ach, není každý kuchař, kdo nosí dlouhý nůž za pasem; kazili jsme to a věc nám trvala až do večera.

Proč se nám přiházejí podobné nesnáze? Vyhledáváme kratochvíli. Pan Zazaboucha dostal při honičce škytavku a starý Vyplampán nemohl opakovati ani dvě slova. „Namoutě,“ řekl jsem, „proč uzdíte toho koně po ocase?“, ale tu jsem se dal rovněž do kašle a nemohl jsem z místa. To bylo včera, nyní však nejde již o řemínek, ale o celou kůži. Vepřík visí za nohy mezi dveřmi sklepa a kývá jím vítr. Hody jsou v suchu, avšak popatřme na dvůr a na spatřme na starého kokruhu, jenž má stále zření a naději k děvčatům, popatřme na svět z tohoto kouta přes kouřící talíř a láhev.

Je pět hodin, paní Skočdoplová se vrací od svých slepic. Je rozhněvána. Je rozhněvána a zle se horší, zatím co Skočdopole spravuje ručnici a ztratil nýtek.

„Má drahá,“ řekl, sahaje po brýlích, „má drahá, vzmužte se na chvíličku! Co je mi do vašich slepic? Cožpak opravdu chcete, abych nikdy nepřestal býti přiseráčkem, který drží v zubech cípek vaší zástěry a leze střemhlav do kurníků? Což nevidíte v mých rukách zbraň?“

„Což o to, což o to, zbraň je příliš veliká, abych ji neviděla, a vy jste spíše násilník než domalíp a pecivál. Se svojí ručnicí upadnete v přísloví, avšak já teď mluvím o vejcích, na která chodí váš pes. Vidíte ho, vidíte ochlemtu, jakou má růžovou tlamu? Ach, bože, to je turecké hospodářství.“

Vím velmi dobře, že Skočdopole psa nesmekl (vždyť ten hafan nemá ani obojek a chodí si po dvoře jako pán), ale mluvte s paními! Připlichtil jsem se k této řeči jenom slovíčkem, ale dostal jsem co proto!

„Pojďte, starý,“ řekl jsem Skočdopolovi, „co bych vám přisoloval, zákům panna, chlapům korběl, dopijeme a půjdeme po svém. Propískáme svůj vztek.“ Ale Skočdopole je čtverák a nechtěl odejít, dokud by paní něco veselého neprovedl. Mívá v hlavě všelijaké žerty a věčně jej bere zmek. Je však mnoho čápů a málo žab. Zazaboucha, Vyplampán a já se rovněž snažíme o žerty, ale věc se vždy nedaří. Bohužel, neboť smáti se je lépe než vědět.

Paní Skočdopolová se již ušklíbla, znamenajíc, že jsme jí vyměnili sýr za krajáč s medem. Potom nabrala vrchovatou lžící, a opakujíc: Ham tam i s voskem! přiměla nás, abychom požili sousto. Všiml jsem si, že je její paže doposud oblá, a zdála se mi hezká, když stála nad hrncem, zvedajíc loket.

Ze statku jsme šli, rozmlouvajíce, do hostince U nezkušeného písklete.

„To ví ďas, proč je mi tak nesnadno nebýti soudcem,“ řekl Skočdopole, „to ví ďas, proč se mi od dvou měsíců nelení poslouchati zmatené příběhy a vymýšleti k nim začátek. Soud již není můj pluh, a přece jsem na poskoku, kdykoliv se obrátí řeč na právo. Teprve nakonec se pozná, jakou má písnička notu. Hrome! bojím se, že se mi bude stýskat po prachu na stole, do něhož jsem psával jména slavných pijáků a soudní výměry. Co si počnu bez své služby a bez své kanceláře!“

Odpověděl jsem mu, aby nenaříkal, vždyť po celá léta nenechal na svém úřadu cti ani za penízek a nyní, vrácen své sedlačině, po něm touží. Jaká zvrácenost! Skočdopole je potrhlý chlap; býval soudcem, to jest seděl na své židli jako na mezku, očekáváje snídani o desáté, a sotva snědl svoji uzenku, myslel na oběd. Víím, že šetřival tuláků jako červených vajec, ale vyskytl-li se lakomec, nebo ten, kdo pouští srpek v cizí žeň, přisoudil mu trest tak rychle, jako se práská bičem. Věru, býval to ostrý chlapík, mnoho se s dareby nepáral a ráz naráz, jako když se troubí na poplach, byl hotov se soudem.

Tu máš dva měsíce, tu máš tři týdny! A pij rychle, pij, nebo ti přileji ze soudního džbánu, jenž je plný Času!

Platíval hotovými, ale nakonec si řekl, že vlk míří vždy na berana, a šel do výslužby. Ovšem, doma není o nic lepší a na statku je plno různic.

„Tlam, tlam po zeli, dostrouhaly košťály?“ spouští, zatím co paní nedomluvila. A není to vždy nesmysl, co Skočdopole nechce poslouchat. Nikoliv, namnoze jde o rozumnější věci, než má sám v hlavě. Ale narodil se jako pudivítr, má věčně napřaženou ruku a věčně pospíchá. Vídám ho vždy s nohou pozdviženou nad zem, bývá ukoptěn a vlaje mu štetka vlasů. Tu je na útěku, tu se vrací, a nemaje díla, švihá se bičkem po lýtkách.

Nu, prosím vás, dívám-li se na to vrtidlo, jsem zmlácen, jako bych jel na hrbatém býku. Pah, nikdo ho nezkrátí! Ani paní Skočdopolová, jakkoliv leckteré její slovíčko mu uvázlo v kůži a leckterý šrám mu přeřal výmluvnost. Je zajisté z pekla a měl prodávati po trzích slaměné víchy.

Jakže, řekl jsem, že na Skočdopole nikdo nevyzraje? Proklatě, to tak není! Ještě se najde, kdo mu dá za vyučenou! Jeho syn Vavřinec! To je ztřeštěnec nad ztřeštěnce a tato jeho vloha nás všechny vykoupá. Když se chlapík oženil, ubylo nám starostí, ale za čas se ukázalo, že náš větremmíchál dbá o ženu jako zajíc o buben. Ďas ví, kde mladý pán spává, od deseti dnů nebyl již doma. Nu počkej, Vavřince, až se vrátíš!

Došli jsme do hospody k Nezkušenému pískleti věru včas. Byl jsem určen a nemohl jsem pít, zato Skočdopole ani si nepřisedl, sotva se pozdravil s lidmi a již vylíži sklenici. Vsadil bych se, že to bylo cizí víno, neboť kde by se vzala u Písklete horlivost čekati s láhví již odzátkovanou. A sotva jsme položili ruce na stůl a sotva jsem se opřel loktem o hranu a dlaní o tvář, již se Skočdopole hádal s Vyplampánem a štípl Zazabouchu do lýtky. Ach, to je nekázaná trojice!

„Nuže, Vyplampáne, blýskněte se na dobré časy,“ děl Skočdopole, vytahuje měchuřinu s tabákem, jenž se mu sypal crčkem na koleno, „blýskněte se!“

„Pro vaši nemírnou mysl?“ odpověděl Vyplampán, „napiji se tajně, zněma a potmě, co pletete svoji zbrkllost k nenáhlé žízni.“ Vyplampán si zavdal a potom se dotazoval, zdali jsme slyšeli, jak Skočdopole nepodobně mluví. Pravda je, že jsme všichni popíjeli a všichni žvanili.

„Chlochlochlo, chlachlachla, jedna, dva, tři, čtyři,“ povídá opět Skočdopole, „obraťte tu láhev naruby jako rukavici, vysajte pískleti prs, zůstaňte přísát, dokud se neobjeví krůpěj krve na vašich rtech, krůpěj, kterou byste mohl setřít ukazovákem jako školák, jenž si utírá nos.“

Hospoda U nezkušeného písklete je maličká kapsa hojnosti. Prozřetelnost ohraničila několik metrů rajské zahrady silnými zdmi a naplnila prostor mezi nimi vším, co ráčí srdce pijáků a žroutů. Jsou tam stoly věčně zelené, jako dorůstající pažitka, jsou tam bečky s ozdobenými čely a těsnou pípou, je tam lednička, kterou prochází elektrický proud, a opět ohniště, jež se tak dobře hodí k roštění a připékání masa. Mám zmíry rád vše, co je dobré, ale nad jiné si potrpím na raky, neboť nejsem hltavý jako Skočdopole a mívám času nazbyt. Sedávám zády ke dveřím a tváří k nálevnímu stolu a ke kuchařům, abych viděl, co je nového. Jím, maje za pasem smrt, a mhourám přitom očima a směji se, až se rozpláči. Stáří mne naučilo snášenlivosti a nemám nic proti hostu, jenž, rozraziv dveře, se rozkročí a rozkřikuje, aby mu přinesli jídlo dříve než ostatním. Strpím i takového sobíčka. Avšak onoho dne sotva jsem se vrátil, vybrav ve vodní sádce pstruhy (mám zásadu zvoliti vždy rybu nejživější), zastihl jsem jednoho z těchto křiklounů, jak stojí před Skočdopolem s rozchlupacenou hlavou a rozpálen jako pánev. Srozuměl jsem, že se hádají o nic menšího než o poznámku, ve které Skočdopole prohodil cosi o kapce krve. Ach, ten cizinec, to byl randabas!

„Pane,“ děl bez shovívavosti, která scházela i Skočdopolovi, „poznal jsem vás podle žvástu, jako se pozná kohout po peří. Vy jste propuštěný soudce a můj příbuzný. Svého času jste mi stlával lože v ohavných koutech. Ach, vy darebníče, ještě po letech se nezdráháte

mluviti o krvi. Jakže, dosud vám nikdo nevyvrátil palec, ukazovák a prostřední prst, jimiž jste vládl prožluklou násadkou? Dosud vám nezcepeněl jazyk, dosud kýváte hlavou?“ Nejsem zajisté prác, ale byl bych pana křiklouna přetáhl s chutí ubrouskem. Skočdopole však přivlekl židli, a nadouvaje tvář jako žáček, povstal mu na přivítanou, potom jej představil.

„Pane Půlpytle,“ řekl, když jsme již zase seděli, „chtěl bych vás ujistiti, že rozumím všemu, co pravíte. Necítím přirozeně totéž, ale uhaduji příčiny vašeho vzteku.“

„Pah,“ odvětil výtržník, „vy se doposud zabýváte hádáním? Nikdo nebyl horším uhadovačem než vy!“ Vyplampánovi přinesli v tu chvíli vepřovou hlavu, ale Skočdopole přitáhl mísu před příchozího. Zdálo se mi, že jedná hůře, než kdyby vzal žebrákovi mošnu.

„Snad si nemyslíte, že mám zálsusk na vaše večeře?“ pravil Půlpytel a zamračil se, až mě zamrazilo, dali mu tedy vína, ale nechtěl pít a odsekl mi, když jsem se ho tázal po zdraví. Co s takovým stolovníkem? Zazaboucha, který je lékař a ven a ven netečný člověk, obrátil se k němu zády, pronesl koutkem úst jakousi nadávku a přál mu, aby se udávil vlastní zdvořilostí. Skočdopole až do této chvíle jedl, neztrácejí dobré míry, náhle však se udeřil do čela a divže nevykřikl: „Vy se již nepamatujete na to jméno? Vždyť ten bratříček, jenž si přísedl na naše čtyřspřeží, je hrdlořez a krutihlav! Stál před porotou a unikl neusvědčen.“

„Nepustím vás, neodcházejte,“ dodal, přidržuje Půlpytla za rukáv, „hle, Vyplampán, Zazaboucha a tento mluvka, který povede zápis,“ tu ukázal na mne. „Obnovíme soudní řízení, k ďasu! Přijdeme věci na kloub a vy, který jste štván svědomím, neboť věru jste unikl konopnému šípů jen omylem, budete mí ti zadostiučinění v této pozdní spravedlnosti.“

„Hola, studente,“ zavolal na číšníka, „dejte nám vína, ať se vrátí hrdinné časy, v nichž jsme sváděli své šrůtky. – Vy, starý brachu,“ pokračoval, „zanechte již škrobenosti a vzteku, jenž je od této chvíle

scestný. Pah, vaše nevina! Každá žába je sobě rusá a vlk ostronos. Vezmeme věc z jiného konce.“

Tu jsem viděl klacka, jak se rozehřívá. Napřed vytáhl ruku ze zánaďří a položil na stůl malou pistoli. „Vy jste se, soudce, zbláznil, cožpak myslíte, že strpím, abyste plácal jako před devíti lety? Hledíte, od našeho setkání chodím ozbrojen a straším se před prodavači, kteří se náhle obrátí, před čtenáři novin, před zevlouny na nádražích, jejichž kapsa se vzdouvá zbraní. Naučil jsem se rozeznávat tyto slídily a poznávám se strachem vaše spojení, označené buřinkami, notesy, kabátky přidržujícími břich posledním knoflíkem, označené zdviženým ramenem, pokleslou paží, štětičkou, chrupem a špatným dechem. Co jste mi to, vy chlape, nadrobil!“

Zazabouchův obličej zčervenál srdečným zájmem. „Dobrá,“ děl, nalévaje znovu vína, „jste si souzeni. Toť hloupé, zřící se svých příhod, pokud rozeznávám, nemůžete mluvit o nich, leč s tímto soudcem bez úřadu. Když kdáčí slepice na dvoře, je těžko slyšeti kdák, ale rozhlédněte se! Vůkol je shovívavá pohoda večerí bez profousa. Třeba měl náš votant tipec, přece je dosti pokojný a dosti hloupý, aby se přiblížil oné svatosti, jež přísluší soudcům, vážícím lidské skutky.“

Skočdopole si utřel ústa hřbetem ruky a děl: „Myslím horlivě na vaše provinění. Nabývá nového smyslu. Hroznějšího! Neboť s tohoto sklánějícího se návrší po deseti letech nevidím na jeho hlavě korunky trestu. Váš čin je prostovlasý, či, ať tak dím, lysý.“

Vím, že myslíte na podíl, jehož se vám nedostalo při krajském soudě, vím, že jste sešel za tohoto strašení se, neboť je lépe jednou smrtí umřítí, než živ mnoha smrtí se báti. Můj příteli, kdyby ses ve všem Dunaji myl, nesmyješ viny.“

„Domníval jste se,“ pokračoval, „že lze vyvrátí na soud. Jaký omyl, jaký omyl, neboť kdo snědl mnicha, aniž mu zůstala kápě v hrdle? Vracel jste se na stará místa, a chodě mimo soud, hleděl jste do jeho oken s přáním, jež se neozvalo, neboť je snadno pískati v

pustém lese, ale nikoliv před soudním dvorem. Nuže, již jste se dočkal! Promluvte, to jsem já, kdo má pro vás klíče a odpověď.“

Zdálo se mi, že Skočdopole opět přebral míru, neboť sodomář, s nímž takto neuctivě mluvil, byl veliký chlap. Odhadl jsem jeho sílu na dva kyje, a kdyby byl chtěl, mohl nám spařiti drátky ve studené vodě. Dával jsem tedy svému příteli tajná znamení a díval jsem se na něho tak pronikavě, až mu přidoutnával zátylek. Není to ovšem moje vina, že je Skočdopole tupý chlap a že neznamenal jediné z mých výstrah. Žel, nepřipomínáme si sdostatek opatrnosti, a tak z čista jasna vyjel si onen propuštěný zločinec na mě, řka, že mi zvalčuje záda. Zdá se, že se domýšlel nějakého podskoku, k němuž dávám znamení. Snad mě považoval za policejního komisaře, jenž si vyšel v tomto přestrojení tloušťka. Buď jak buď, doktor Zazaboucha vlepil mu jednu za ucho a tu, jak jsme staří, octli jsme se v čertovském kole, dorozumívající se bez úchvatné výmluvnosti. Bylo mi toho litovati, neboť jsem byl poškrábán v obličejí a na hřbet mého nosu nasedl otok, porušující úsměv.

„Netropte si blázný,“ houkl mi do ucha tento pekelník, zatím co jsem oddychoval a měl péči o oděv, který byl uveden do nepořádku. Vyplampán se smál, vida mě tak pocuchána, a protože je bláznovo srdce v jeho ústech, jal se potřepávati Skočdopolova vězně po bedrech a říkal mu omluvu za omluvou.

„Nyní, když jsme se zcela zvrtačili tímto počátkem,“ pravil, „nyní, když je jisto, že jste pil, nyní se posadíme, abychom rozmlouvali, užívající úsudku.“

Viděl jsem, že Vyplampánova tvář zvlhla dojetím a že opět propadá výstřednostem svého zaujetí. Tento učitel je lačný příhod, z nichž, žel, neodvodí nikdy poučení.

Kuchař Nezkušeného písklete zapůjčil mi svůj límec. On a já jsme vrstevníky a naše tělesné rozměry jsou tak stejné, že si můžeme vypomoci částmi oděvů.

Kdysi, vraceje se z nákupu kapounů, byl napaden celým hejnem těchto ptáků a byl klován tak vydatně, že pozbyl svojí zástěry. Připadal si nah, byl zahanben a nechtěl vyjiti na cestu. Tu bylo na